

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра політичної соціології

ЗАТВЕРДЖЕНО

В.О. Дікаєв, декан соціологічного факультету

В'ячеслав НІКУЛІН

«28» червня 2024 року

Робоча програма навчальної дисципліни

Політико-культурні механізми функціонування сучасних суспільств
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ другий (магістерський) _____

галузь знань _____ 05 Соціальні та поведінкові науки _____

спеціальність (напрямок) _____ 054 соціологія _____

освітня програма _____ Соціальні технології _____

спеціалізація _____

вид дисципліни _____ обов'язкова _____

факультет _____ соціологічний _____

2024 / 2025 навчальний рік

Програму обговорено та рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету

“26” червня 2024 року, протокол № 9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Литовченко Артем Дмитрович, к.соц.н., доцент кафедри політичної соціології.

Програму схвалено на засіданні кафедри політичної соціології
Протокол від “23” червня 2023 року №11

Завідувач кафедри

Дмитро БОЙКО

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету
Протокол від “24” червня 2024 року №8

Голова науково-методичної комісії

Юлія СОРОКА

Гарант освітньої програми
«Соціальні технології»
спеціальності 054 Соціологія

Людмила СОКУРЯНСЬКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Політична культура» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 054-соціологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. *Мета* викладання навчальної дисципліни – систематизація знань студентів про поле соціологічних розвідок політичної культури у сучасних суспільствах, розвиток аналітичних, комунікативних та дослідницьких компетенцій студентів.

1.2. Основні *завдання* вивчення дисципліни:

- сформулювати у студентів уявлення про різні підходи до розуміння та аналізу політичної культури;
- розвинути навички студентів щодо самостійного аналізу актуальних проблем, пов'язаних з політичною культурою;
- надати інформацію про засоби та алгоритми розробки методології та методики конкретних соціологічних досліджень політичної культури;
- надати студентам орієнтири для критичного осмислення політичної культури у сучасному суспільстві.

1.3. Кількість кредитів:

Для денної форми навчання – 3.

Для заочної форми навчання – 4.

1.4. Загальна кількість годин

Для денної форми навчання – 90.

Для заочної форми навчання – 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
16 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	2 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
42 год.	96 год.
Індивідуальні завдання	
16 год. (за рахунок самостійної роботи)	

1.6. Заплановані результати навчання *Загальні*

компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Логічність та послідовність мислення.

ЗК4. Здатність до критики й самокритики, толерантність.

ЗК8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК10. Базові наукові знання з гуманітарних дисциплін, що сприяють розвитку загальної культури, естетичних та громадянських цінностей, та уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності.

ЗК13. Здатність до аргументованого представлення власної думки, компетентної та толерантної дискусії з її опонентами.

ЗК15. Здатність діяти соціально відповідально.

Програмні результати навчання:

ПРН1. Давати визначення соціологічних понять і застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для пояснення практичних ситуацій

ПРН11. Узагальнювати та зіставляти результати різних досліджень

ПРН13. Користуватися ключовими відкритими базами/банками соціальних даних .

ПРН20. Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

1. Опанувати основні поняття та концепції теорії політичної культури.
2. Вміти здійснювати аналіз сучасних політичних процесів крізь призму політичної культури.
3. Вміти розробляти і проводити соціологічні дослідження політичної культури.
4. Удосконалити навички використання соціологічних концептів для аналізу політичної культури.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Політична культура: теоретичні засади досліджень Тема

1. Теорія політичної культури в історичному ракурсі.

Значущість дослідження політичної культури у сучасному суспільстві. Політична культура як частина загальної культури суспільства. Перші спроби осмислення політичної культури (І. Гердерер). Поява теорії політичної культури у 50-60 рр. ХХ ст. Концепція політичної культури Г. Алмонда. Політична культура в інтерпретації С. Верби, М. Дюверже, Д. Каванаха, Ф. Конверса, Л. Пая, Ф. Паркіна та Р. Мілібенда, Ж.-П. Кота та Ж.П. Мунье, К. фон Бойме, Р. Карра та М. Бернстайна та ін. Основні групи концепцій політичної культури. Узагальнююче визначення політичної культури та її основні риси.

Тема 2. Феномен політичної культури у структурно-функціональному фокусі аналізу

Трьохрівнева структура політичної культури за Г. Алмондом та С. Вербою: пізнавальні орієнтації, афективні орієнтації, оцінні орієнтації. Структура політичної культури за У. Розенбаумом крізь призму «компонентів ядра»: орієнтації щодо правлячих структур, політичні ідентифікації, політичні орієнтації щодо власної політичної діяльності

(політична компетентність та політична ефективність). Структура політичної культури за Е. Баталовим: відносини неінституційного суб'єкта політичного процесу до інституційного суб'єкту; відносини неінституційного суб'єкта політичного процесу до себе; відносини між інститутами політичної системи; відносини інституційного суб'єкта політичного процесу до неінституційного суб'єкту.

Сучасні узагальнюючі трактовки структури політичної культури. Основні групи елементів політичної культури (ідеї, відносини, поведінка). Основні компоненти політичної культури (ціннісно-нормативний, емоційний, оцінний, установчий, поведінковий). Структура політичної культури крізь призму політичних уявлень, політичних цінностей та орієнтацій, політичних установок, політичну поведінку, політичні традиції, політичний досвід. Знання, норми, стереотипи, оцінки тощо як елементи політичної культури. Креативні та консервативні складові політичної культури. Політична символіка як елемент політичної культури.

Політичні субкультури. Функції політичної культури в різних інтерпретаціях зниження політичних ризиків, нормативна, ідентифікації та інтеграції, мотиваційна, соціалізаційна, комунікативна, регулятивна, орієнтаційна, програмування, адаптаційна, виховна).

Тема 3. Типологія політичних культур: історія та сучасність

Типології політичних культур у часовому та просторовому ракурсах.

Ключові типології політичних культур. Марксистський підхід (архаїчна політична культура, елітарна політична культура, представницька політична культура, культура високої громадянськості). Типологія політичних культур Г. Алмонда і С. Верби (патріархальна, підданічеська, активістська). Змішані типології культур за Г. Алмондом і С. Вербою (патріархально-підданічеська, підданічесько-активістська, патріархально-активістська). Громадянська культура. Субкультури за Г. Алмондом і С. Вербою (асоціативні, інституційні, неасоціативні, аномічні). Типологія Х. Екстейна (ті, що базуються на згоді; механічно інтегровані; ті, що базуються на солідарності). Типологія Г. Лембрука (конкурентна, пропорційна, ієрархічна). Типологія А. Ліпхарта (консоціальна, центробіжна, цетроспрямована). Типологія У. Розенбаума (фрагментарна, інтегрована).

Сучасні типології політичної культури. Нові ідеальні типи політичної культури у типології Хьюнкса та Хиспурса (громадянська культура участі, клієнтистська культура, протестантська культура, автономна культура, культура спостерігачів). Основні критерії типологізації політичної культури: за рівнем загальності, за ступенем узгодженості субкультур, за ставленням до влади, за ставленням до прогресу, за ступенем спрямованості людей на участь в політичному житті, за стилем політичної поведінки, за політичним режимом, за базовими цінностями тощо. Економіко-центристська політична культура. Соціоцентристська політична культура.

Розділ 2. Політична культура в каркасі соціально-політичних феноменів

Тема 4. Формування політичної культури: ключові фактори та суб'єкти

Стадії розвитку політичних культур. Типологічний, ідентифікаційний рівні політичної культури та рівень солідарності. Основні фактори формування політичної культури. Суб'єкти формування політичної культури. Роль громадських організацій, політичних партій, ЗМІ, освіти, держави, неформальних груп у формуванні політичної культури. Основні закономірності у формуванні політичної культури.

Тема 5. Політична культура у контексті соціальної структури сучасного суспільства

Політична культура як фактор інтеграції та диференціації суспільства. Політичні субкультури різних соціальних груп та спільнот. Фактори розбіжностей між політичними субкультурами. Вертикальні та горизонтальні політичні субкультури. Основні носії вертикальних політичних субкультур. Горизонтальні політичні субкультури та їх носії. Основи диференціації горизонтальних політичних субкультур. Регіональні політичні субкультури. Окремі кейси політичних культур та субкультур.

Тема 6. Політична культура та політична система: діалектика взаємозв'язку

Зв'язок політичної культури з політичною системою. Політична культура у зв'язці «політична культура–політична свідомість–політична поведінка–політична система». Інституційний зв'язок політичної культури та політичної системи за Г. Алмондом (англоамериканська політична система та її культура, до індустріальна політична система та її культура, тоталітарна політична система та її культура, континентально-європейська політична система та її культура). Детермінуюча роль політичної системи у формуванні політичної культури. Особливості впливу політичної культури на політичну систему.

Розділ 3. Політична культура у ракурсі соціологічних досліджень: методологія та результати

Тема 7. Методологічні засади емпіричного аналізу політичної культури.

Досвід емпіричних досліджень політичних культур. Кейс Г. Алмонда та С. Верби (порівняльне дослідження п'яти країн, методи збору інформації – анкетування та глибинні інтерв'ю). Карта політичних культур світу Р. Інглхарта и Х. Вельцеля. Методи дослідження політичної культури. Потенціал якісних та кількісних методів дослідження політичної культури. Основні емпіричні показники дослідження політичної культури. Вимоги, які висуваються до показників політичної культури (достатня диференціююча сила, комплексність, структурованість та інші). Значення емпіричних досліджень політичної культури.

Тема 8. Політична культура сучасних суспільств.

Диференціація політичних культур сучасних суспільств. Сучасна західна політична культура. Загальні особливості та кейси США, Великобританії, Германії та ін. Східна політична культура. Загальні особливості та кейси Китаю, Японії тощо. Політична культура трансформаційних суспільств та суспільств переходу. Загальні особливості та кейси Східної Європи. Політична культура України.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		л	п	ла б.	ін д.	с. р.		л	п	ла б.	ін д.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Політична культура: теоретичні засади досліджень												

Тема 1. Теорія політичної культури в історичному ракурсі	14	2	2			10	-		-	-	-	12
Тема 2. Феномен політичної культури у структурно-функціональному фокусі аналізу	13	1	2			10	-	2	-	-	-	12
Тема 3. Типологія політичних культур: історія та сучасність	13	1	2			10	-		-	-	-	12
Разом за розділом 1	40	4	6			30	38	2	-	-	-	36
Розділ 2. Політична культура в каркасі соціально-політичних феноменів												
Тема 4. Формування політичної культури: ключові фактори та суб'єкти	14	2	2			10	-			-	-	12
Тема 5. Політична культура у контексті соціальної структури сучасного суспільства	13	2	1			10	-	2	-	-	-	12
Тема 6. Політична культура та політична система: діалектика взаємозв'язку	13	2	1			10	-			-	-	12
Разом за розділом 2	40	6	4			30	38	2	-	-	-	36
Розділ 3. Політична культура у ракурсі соціологічних досліджень: методологія та результати												
Тема 7. Методологічні засади емпіричного аналізу політичної культури	24	2	2			20	22	2	2	-	-	20
Тема 8. Політична культура сучасних суспільств	16	4	2			10	22			-	-	20
Разом за розділом 3	40	6	4			30	44	4	2	-	-	40
Індивідуальне завдання (аналітична доповідь)												
Усього годин	120	16	14			90	120	6	2	-	-	112

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
Розділ 1. Політична культура: теоретичні засади досліджень			
1	Тема 1. Теорія політичної культури в історичному ракурсі <i>1. Концепції політичної культури: різноманітні акценти та загальні маркери</i> <i>2. Основні напрями критики теорії політичної культури</i>	2	-
2	Тема 2. Феномен політичної культури у структурнофункціональному фокусі аналізу <i>1. Структурні компоненти політичної культури</i> <i>2. Функціональна навантаженість політичної культури</i>	2	-
3	Тема 3. Типологія політичних культур: історія та сучасність <i>1. Класичні типології політичної культури та їх обмеження</i> <i>2. Сучасні типології політичної культури</i>	2	-
	Разом за розділом 1	6	-
Розділ 2. Політична культура в каркасі соціально-політичних феноменів			
4	Тема 4. Формування політичної культури: ключові фактори та суб'єкти <i>1. Основні закономірності формування політичної культури</i> <i>2. Факторна детермінація формування політичної культури</i> <i>3. Ключові суб'єкти формування політичної культури</i>	2	-
5	Тема 5. Політична культура у контексті соціальної структури сучасного суспільства <i>1. Політична культура суспільства як єдність і різноманіття позицій</i> <i>2. Соціально-політичні та соціально-економічні лінії розподілу політичних субкультур</i>	1	

6	Тема 6. Політична культура та політична система: діалектика взаємозв'язку 1. <i>Взаємозалежність політичної культури та політичної системи</i> 2. <i>Різноманіття політичних культур versus різноманіття політичних систем</i>	1	
	Разом за розділом 2	4	-
Розділ 3. Політична культура у ракурсі соціологічних досліджень: методологія та результати			
7	Тема 7. Методологічні засади емпіричного аналізу політичної культури 1. <i>Методологія та індикатори емпіричного аналізу політичної культури</i> 2. <i>Основні методики емпіричного виміру політичної культури</i>	2	2
8	Тема 8. Політична культура сучасних суспільств 1. <i>Політична культура західних країн</i> 2. <i>Політична культура країн Сходу</i> 3. <i>Особливості політичної культури країн постсоціалістичного простору</i> 4. <i>Українська політична культура</i>	2	-
	Разом за розділом 3	4	2
	Усього годин	14	2

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Оберіть будь-яку концепцію політичної культури, наведіть її переваги та недоліки. Продемонструйте її можливості для аналізу політичної культури українського суспільства	40	52
2.	На основі опрацьованої літератури підготуйте аналітичну доповідь щодо стану та типу політичної культури будь якої країни.	30	40
	Підготовка до контрольних робіт	20	20
	Разом	90	112

6. ІНДЗ

На основі опрацьованої літератури підготуйте реферат із аналітичним висновком щодо стану політичної культури будь-якої країни. Реферат має містити загальну інформацію щодо країни та її політичної системи, результати виміру системи показників політичної культури, теоретичні узагальнення щодо слабких та сильних аспектів політичної культури.

Критерії оцінювання ІНДЗ

Підготовка реферативно-аналітичної доповіді за індивідуально визначеною темою.

Робота має містити:

постановку проблеми та обрання об'єкту, до якого пропонується застосувати обрану теорію дослідження (5 б.);

актуальність (5 б.);

викладення основних даних та результатів аналізу (10 б.);

висловлення власної точки зору з аргументацією, факти на підтвердження власної позиції (посилання на інші джерела, результати досліджень тощо) (5 б.)

аналіз контр-аргументів із зазначенням їх слабких сторін (5 б.);

резюме своєї позиції та висновок (5 б.)

презентація роботи (5 б.)

Обсяг роботи – від 10 000 знаків із пробілами.

Список використаних джерел (не менше 7 позицій). Максимальна оцінка – 40 балів.

7. Методи контролю (елементи дистанційного викладання)

Контроль успішності здійснюється завдяки оцінюванню роботи на семінарських заняттях (доповіді, відповіді), написанню 2 контрольних робіт (творчі завдання), виконанню ІНДЗ. Залікової роботи не передбачено, підсумковий бал (макс. 100 балів) складається з поточних оцінок.

Етап роботи	Форма роботи	Онлайн-платформа
1. Попередня підготовка	Опитування	Група у Telegram/Zoom
2. Подача нової інформації	Аудіозапис Тексти Відеоконференція Відеолекція	Google-classroom Zoom Zoom
3. Тренування	Питання для самоперевірки Обговорення (чат, форум) Спостереження за явищем	Telegram / Google-classroom Telegram Zoom / Youtube
4. Виконання практичного завдання	Пошук відповідей на питання Інтерактивні практичні завдання	Google-classroom Google-classroom
5. Оцінювання	Виконання залікової роботи Співбесіда	Zoom/Google-classroom Google-classroom/Zoom
6. Рефлексія	Відповіді на рефлексивні питання	Telegram/Zoom
7. Зворотній зв'язок	Чат, форум, опитування аудіо-, відео- або текстові повідомлення з коментарем	Telegram / Googleclassroom / Zoom

Приклад завдання для контрольної роботи:

Сформулювати обґрунтування вибору методів емпіричного дослідження політико-культурного механізму українського суспільства за вибором студента.

Методичні рекомендації з виконання контрольної роботи

Для отримання найвищої оцінки необхідно поєднати:

- коректне та послідовне використання матеріалів лекцій та першоджерел у відповіді – при використанні основних понять курсу, аналізі різних видів соціальних нерівностей;
- критичне переосмислення окремих тез із матеріалів лекцій та першоджерел у відповіді – при виявленні недосконалості понять, концепцій, схем та моделей, що використані в курсі;
- прозоре та аргументоване висвітлення авторської позиції – у порівнянні різних визначень основних понять курсу, при аналізі соціально-економічних та ін. процесів;
- використання самостійних прикладів, що не наводились в лекційному матеріалі та/або першоджерелах і максимально чітко ілюструють позицію автора – для демонстрації навичок опрацювання повсякденних практик соціальних нерівностей, соціальної стратифікації та мобільності тощо.

Для отримання оцінки, достатньої для заліку, необхідно:

- коректне та послідовне використання матеріалів лекцій та/або першоджерел у відповіді – використанні основних понять курсу;
- використання прикладів, що чітко ілюструють позицію автора;
- самостійне викладення думок у відповіді (без елементів академічної недобросовістності).

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота						ІНДЗ		Контрольні роботи		Сума
Для денного відділення										
Розділ 1			Розділ 2			Розділ 3				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
3	2	3	2	2	3	3	4			
5			10			5		40		40 (20x2)
										100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	

Мінімальний бал для допуску до заліку: 10 балів

9. Рекомендована література

Основна література

1. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. – Львів : «Новий Світ-2000», 2016. – Т. 1. – 516 с. 3. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. – Львів : «Новий Світ-2000», 2017. – Т. 2. – 535 с.
2. Проскуріна О. Політична культура України: сучасні проблеми та досвід становлення в умовах глобалізації (питання теорії та практики) / О. Проскуріна // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. - 2008. - Вип. 37. - С. 142-151. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2008_37_14.

Допоміжна література

1. Актуальні проблеми суспільно-політичних наук: збірник матеріалів наукової конференції / Упор. Яременко О.І., Лапшин С.А. Вінниця, 2018. 377 с
2. Антоненко А. Г. Політична культура: молодіжний аспект / У Зб. Наук. пр. Укр. Академ. Держ. Упр. при Президентові України. – 2001. – Вип. 2.
3. Бакланова Н. М. Політична культура – складова частина загальнонаціональної культури // Виховання й культура. – 2002. – № 1.
4. Береза В. О. Значення політичної культури суспільства у процесі політичної соціалізації індивіда. Режим доступу: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/78501>
5. Ващенко О. О. Формування політичної культури особистості як мета політичної соціалізації // Гілея : науковий вісник. Вип. 65. К., 2013. - С. 515-522.
6. Галактіонова І. В. Фактори впливу на формування політичної культури молоді України 90-х років ХХ ст. // Наук. зап. Нац. ун-ту "Києво – Могилянської Академії". – 2001.
7. Делія О. В. Чинники політичної культури у структурі політичного середовища державної політики // Аспекти публічного управління Том 6 №1-2 2018. – С. 24-30.
8. Каламаж Р. В., Ільницький В. О. Політична культура студентської молоді у контексті компетентнісного підходу // PSYCHOLOGICAL JOURNAL. № 3 (13) 2018 – С. 53-65.
9. Лісовий В. С. Політична культура українців. – К.: 1997.
10. Литовченко А., Бойко Д., Яшкина Д., Холм-Хансен Й. (2022) Дискурс поміркованості та згуртованості як ефективний електоральний інструмент: «Слуга народу» під час української парламентської кампанії 2019 року. *Ideology and Politics Journal*. 3(22), 2022. 93-118 <https://doi.org/10.36169/2227-6068.2022.03.00005>
11. Макеев С. Сучасна Україна: громадянська свідомість і політична участь населення // Політична думка. – 2000. – № 2.

12. Марковець В. М. Політична культура як складова духовної культури суспільства // Інвестиції: практика та досвід № 18/2017. – с. 94-96.
13. Орлов С. Ф. Політична культура як основа формування парламентаризму вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 (19) 2013. Режим доступу: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/viewFile/32229/28898>
14. Проскуріна О. О. Політична культура України в умовах глобальної інформатизації: форми політичної соціалізації та їх удосконалення / О. О. Проскуріна // Гілея: науковий вісник. Вип. 20.- К., 2009. С. 317-323.
15. Проскуріна О. О. Поляризація політичних сил суспільства в Україні: від ідеологічної дихотомії до політичного конфлікту культур. Режим доступу: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1445/Populiarizatsia.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
26. Проскуріна О. О. Формування політичної культури українського суспільства: проблеми і перспективи розвитку. – К.: Вира – Р, 2001.
16. Царенко О. О. Політична культура як чинник впливу на політичну поведінку громадян панорама політологічних студій: Науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. - Випуск 10, 2013.
17. Boyko, D., Zaporozhchenko, R., Lytovchenko, A., Nekhaienko, O., Yashkina, D. (2021). Group Nominations as an Instrument of Electoral Struggle: Ukrainian Discourse of 2019 Parliamentary Elections. Sociological Studios, 19 (2), 41–52. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-02-41-52>
18. Nekhaienko, O., Yashkina D., Lytovchenko, A., Boiko D., Zaporozhchenko R. (2023). Discursive (re)production of social cleavages in the 2019 Ukrainian parliamentary elections. Southeast European and Black Sea Studies, DOI: <https://doi.org/10.1080/14683857.2023.2221956>
19. Formisano Ronald P. The Concept of Political Culture // The Journal of Interdisciplinary History, Vol. 31, No. 3 (Winter, 2001), pp. 393-426.
20. Emanuela Reale, Dragana Avramov, Kubra Canhial, Claire Donovan, Ramon Flecha, Poul Holm, Charles Larkin, Benedetto Lepori, Judith Mosoni-Fried, Esther Oliver, Emilia Primeri, Lidia Puigvert, Andrea Scharnhorst, Andràs Schubert, Marta Soler, Sàndor Soòs, Teresa Sordé, Charles Travis, René Van Horik, A review of literature on evaluating the scientific, social and political impact of social sciences and humanities research, Research Evaluation, Volume 27, Issue 4, October 2018, Pages 298–308, <https://doi.org/10.1093/reseval/rvx025>